

AXBOROT MUHITIDA BOLALARNI TEVARAK-ATROFGA EKOLOGIK MUNOSABATINI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

Odilova Hidoyat

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti Pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha bolalarni tevarak atrofga munosabatini axborot muhiti orqali shakllantirish va bunda innovatsion texnologiya va metodlardan foydalanish to'g'risida keltirilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion, ekologiya, texnologiya, atrof muhit, axborot muhiti

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN FORMING THE ENVIRONMENTAL ATTITUDE OF CHILDREN IN THE INFORMATION ENVIRONMENT

Odilova Hidayat

Tashkent University of Applied Sciences is a teacher of the Department of Pedagogy

Annotation: The article describes the formation of preschool children's attitude to the environment through the information environment and the use of innovative technologies and methods.

Key words: Innovation, ecology, technology, environment, information quality

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОТНОШЕНИЯ ДЕТЕЙ В ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЕ

Одилова Хидаят

Ташкентский университет прикладных наук, преподаватель кафедры педагогики.

Аннотация: В статье описывается формирование отношения дошкольников к окружающему через информационную среду и использование инновационных технологий и методов.

Ключевые слова: Инновации, экология, технологии, окружающая среда, качество информации.

Ma'lumki, tabiat insoniyat uchun bebaho qadriyatdir. Tabiat, tu'g'ilish, yashash, o'sish, faoliyat maydoni hisoblanadi. Inson tabiat bilan birga yashaydi, o'sadi, rivojlanadi. Insoniyat tabiatga ta'sir etibgina qolmasdan, unga bevosita bog'liq hamdir. Tabiatga bog'liq omillar texnika, iqtisodiy ekologik munosabatlarini ham belgilaydi. Ana shu holat kishilarning tabiat, atrof-muhitga bo'lgan munosabatlarni muvofiqlashtirish zarurligini taqozo etadi. Bolalarni ilk yoshidan hayvonot olami bilan tanishtirish orqali ularga mehr uyg'otish, jonsiz va jonli tabiatni muhofaza qilish o'rgatib boriladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalarida, oilada jismoniy tarbiyalashning asosiy vazifalari ularni sog'lom va baquvvat qilib o'stirish, ular organizmini chiniqtirish, ta'lim va tarbiyani to'g'ri tashkil etishdan iboratdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning sog'lomlashtirish vazifalari - bu jismoniy tarbiyaning eng asosiy vazifasi bo'lib, bola hayotini muhofaza qilish, uning sog'lig'ini mustahkamlash, organizmini chiniqtirish yo'li bilan o'zini himoya qilish va turli kasalliklarga chidamlilik xislatlarini oshirishdan iborat[1].

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda ularning yosh xususiyatlarini hisobga olish juda zarur, bolaning ongli harakat faoliyatida asqotadigan ayrim bilimlar; bolani harakatlarga o'rgatuvchi faoliyat metodlari, faoliyat va ularni amalga oshirishning malaka va ko'nikmalari haqidagi bilimlar birligi ish jarayonlaridan kelib chiqqan holda tarkibiy qismlarni tashkil etadi. Qismlardan biri ijodiy faoliyat tajribasi hisoblanadi[2]. Bolalikdan mustaqil fikrlashga o'rgatilmagan va hamma narsani tayyor berilgandan so'ng o'zlashtiradigan kishi unga tabiat tomonidan berilgan sifatlarni namoyon qila olmaydi. Shuning uchun jamiyat yosh avlodning ijodiy faoliyatga o'rganishiga tamoman befarq qarab turolmaydi. Harakat faoliyatini tarbiyalash jarayonida kattalar (ota-onalar, tarbiyachilar) bolalar rivojlanishining psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, ular oldiga yangi harakat vazifalarini qo'yadilar. Bolaning mashqlar jarayonida yangi harakat vazifalarini tobora hal eta borishi va shu bilan bog'liq ravishda vujudga keladigan katta imkoniyatlar harakatlar xarakteri va sifatini

o'zgartiradi. Bu yosh davri uchun juda xarakterli bo'lgan narsa yangi mashqlarga o'rgatish jarayonida go'yo bir aylanib yangicha sifat kasb etadi. Chunonchi, bolaning yurishi dastlabki paytda va ikkinchi yilning oxirida butunlay farq qiladi. Bu hodisani yangilikning eski narsani diakktik inkori, barcha rivojlanishning va ziddiyatlarni hal etishning obyektiv sharti, harakatlanuvchi omil sifatida ko'rsatish mumkin. Har bir sohada rivojlantirish o'zidan oldingi yashash shakllarini inkor etmasdan kechishi mumkin emas. Maktabgacha yoshdagi bolalarni shaxs sifatida shakllanishida atrof muhitga bo'lgan munosabatlarini tabiatda jismoniy mashqlarni o'rgatish orqali ham singdirish mumkin[3].

Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof olam bilan tanishtirishga oid mamlakatimiz va xorijiy olimlarning metodik va pedagogik g'oyalaridan atrof olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarida foydalanish bo'yicha bir qator tavsiyalarni ishlab chiqish va joriy eish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur jarayonda atrof olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarini kuzatish, suhbat, mashg'ulot loyihasi kabi usullar qo'llanilishi maqsadga muvofiq. Natija va mulohazalar. O'rganilgan adabiyotlar va kuzatuvlarimizning ko'rsatishicha bolaning maktab ta'limiga mukammal tayyorligiga to'sqinlik qiladigan tashqi va ichki omillarning ta'siri nafaqat jismoniy va ruhiy rivojlanishiga ta'sir qiladi, balki u har qanday salbiy ta'sir xoh u jismoniy, xoh ruhiy bo'lsin, avvalo uning umumiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik jarayonni tashkil etishda tarbiyachi turli faoliyat yo'nalishlarida o'zini namoyon qiladi. Tarbiyachi qaysi yo'nalishda faoliyat olib bormasin, uning markazida bola shaxsi, uning qiziqishlari va manfaatlari turishi lozim. Bolalarning psixologik beqarorligini bartaraf qilish uchun tarbiyachi tomonidan samarali innovatsion yondashuvlarni moslashtirgan holda qo'llash zarur. Xususan, interfaol usullar pedagogik jarayonda ishchi, ijodiy muhit yaratish imkonini beradi[5]. Bolalarning jismoniy, ma'naviy, psixik-emotsional (ruhiy-hissiy) sog'ligi ta'minlanadi, shaxslararo munosabatlari, o'zaro hamkorligi amalga oshadi. O'quv jarayonida bolalar diqqati beqarorligi sababli qo'yilgan maqsadga erishishda to'siqlar paydo bo'lishi mumkin. Mana shu jarayonda tarbiyachidan pedagogik improvizatsiya va metodlar transformatsiyasini amalga oshirish talab etiladi. Ba'zida og'zaki metodlardan foydalanish samara beradi, tarbiyachi atrof olam haqida Ona Vatan, buyuk siymolar, milliy bayramlar, kattalar mehnati, transport vositalari, buyumlar, kiyimlar haqida hikoya qiladi, tushuntirish beradi, suhbatlar o'tkazadi, badiiy adabiyotlar o'qib beradi. Ayrim vaziyatlarda bolalarda tomosha qilish istagi paydo bo'ladi, bunda esa ko'rgazmali metodga o'tiladi: Vatan, milliy bayramlar, buyuk siymolar, tana a'zolari, gigiena va sog'lom bo'lish haqida videoroliklar namoyish etiladi. Bolalarda atrof olam haqidagi tasavvurlarni shakllantirishda ayrim jihatlarga e'tibor qaratiladi ya'ni atrof olam borliq, voqea-hodisalar to'g'risidagi batafsil ma'lumotlar maktabgacha ta'lim jarayonidan tashqari vaqtda ya'ni ijtimoiy jarayon va oilada ota-onalar tomonidan kutilmagan holatlarda ham beriladi[4].

Maktabgacha yoshdagi bolalarni axborot muhitida tevarak-atrofga ekologik munosabati shakllantirish orqali atrof-olamni anglash malakalarini rivojlantirish tizimli pedagogik ta'sir hamda metodik yondashuvlarga asoslanadi. Bolalarni axborot muhitida tevarak-atrofga ekologik munosabatini shakllantirishda maktabgacha ta'lim tashkiloti, oila, maktab hamda ijtimoiy institutlar integrativ faoliyati taqozo etiladi. Bu jarayonning pedagogik modelini modernizatsiyalashda bolalarda rivojlanishi talab etiluvchi soha kompetensiyalarini integrativ rivojlanishini ta'minlovchi samarali texnologiyalarni tanlash, joriy etish talab etiladi[4]. Tabiat bolalarni har tomonlama barkamol bo'lib shakllanishida juda kata ahamiyatga ega. Bolalarni o'sishi, rivojlanishi, talim-tarbiya olishi tashqi muhit omillariga bevosita bog'liqdur. Tabiatda sodir bo'ladigan jarayonlar, voqea hodisalar, o'zgarishlar bollarni ongiga ta'sir qilib, ularni dunyoqarashini kengayishiga, fikrlash doirasini ortib borishiga tasir ko'rsatadi. Bolalarda dastlabki ekologik madaniyatni shakllantiradi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni ma'naviy yetuk, axloqli, pok insonlar qilib voyaga yetkazishda tabiat bilan tanishtirish metodikasi fani muhim ahamiyat kasb etadi. Uning maqsadi, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlash, tabiat bilan tanishtirish jarayonida tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish, Vatanga mehrlil bo'lish, ekologik ta'lim, tarbiyani amalga oshirish, tabiat haqida mukammal bilimga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalash zarur

Bolalarni tabiat bilan tanishtirishning jarayoni har tomonlama rivojlangan shaxs ma'naviy qiyofasini kamol topish jarayonining muhim va tarkibiy qismidir. U bolalarda milliy va umuminsoniy qadriyat sifatida tabiatga ongli munosabat, tabiat zaxiralarini saqlash va ko'paytirishga oid mas'uliyat tuyg'usi, ekologik muammolarni amaliy hal qilishdagi ko'nikmalarning rivojlantirilishini o'zida

qamrab oladi. Sayyoramizda jumladan, respublika hududida vujudga kelgan ekologik vaziyat ta'lim-tarbiya tizimi oldiga quyidagilarni hal etishni muhim vazifa etib qo'yadi, ular: Bolalarning tabiatga ongli munosabatlari, tabiat komponent-larini yaxlitlikda va o'zaro aloqadiligini his etish; tabiatning bolalar ekologik madaniyatini belgilab beradigan vosita sifatida namoyon bo'lishi; atrof muhitga munosabatni ma'naviy madaniyatning ajralmas qismi ekanligini anglash; tabiat talabani ekologik madaniyatini shakllantirishi uchun asosiy omil ekanligini tushunish; atrof muhitga nisbatan bolalarni tabiat bilan tanishtirishning shakllantirishda bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonida atrof muhitni muhofaza qilishni ekologik qadriyat sifatida anglab etishlariga ilmiy-amaliy jihatdan sharoit yaratish; bolalarni tabiat bilan tanishtirishning shakllantirishning maqsad va vazifalarini aniq belgilab olish, uning amaliyotga yo'naltirilganligini tushunish; ekologik muammoga umummilliy, umuminsoniy, ijtimoiy muammo sifatida yondashish kabilar.; Respublika hududidagi biologik xilma – xillikni bilishga imkon beradigan nazariya va g'oyalarni o'rganishni tashkil etish; ekologiya sohasidagi muayyan bilimlar hajmini, tasavvur va tushunchalar doirasini ilmiy-amaliy jihatdan ishlab chiqish; atrof muhitni muhofaza qilish, uning zahiralardan unumli foydalanishga o'rgatish; maktabgacha yoshdagi bolarni tabiat bilan tanishtirish orqali etetik, aqliy, axloqiy jihatdan tarbiyalash, jismoniy rivojlantirish barcha zamonlarda ham o'ta dolzarb muammolardan hisoblangan. Tabiat bilan tanishish insonni ma'naviy kamolotga yetkazuvchi jarayon bo'lib, uni barcha salbiy xatolardan saqlaydi. Natijada uning xulqiy go'zalligi ortadi. Shu sababdan ham tabiat bilan tanishtirish orqali ta'lim-tarbiya jarayoni uzoq tarixga ega. Shu nuqtai nazardan O'rta Osiyo xalqlari tabiatni muhofaza qilish sohasida boy an'anaga ega.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan mulohazalardan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish mazmuni quyidagilardan iborat bo'lishi lozim degan xulosaga kelish mumkin: Bolalarning yosh xususiyatlarini e'tiborga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda "Ilk qadam" o'quv dasturi talablari va tamoyillariga rioya etishda innovatsion faoliyat (fasilitatsiya, moderatsiya, tyuterlik, kouch) elementlaridan samarali foydalanish. O'quv-tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda kollaborativ muhitni yaratishga erishish, ya'ni har bir bosqich uzviy ketma-ketlikda, bolalarning o'zaro hamkorligida, har bir bosqichda bajarilgan ishlarning keyingi bosqich uchun muhimligini anglagan holda bolalarda mas'uliyat hissini oshirishga e'tibor qaratish. Natijada bolalarning jamoadagi mavqei (status)ni sezish, hurmat qilishga sharoit yaratiladi. Pedagogik jarayondan kutilayotgan natijalarni kafolatlashga erishishda prognostik (har bir tarbiyalanuvchining imkoniyatlarini oldindan bilgan holda o'quv topshiriqlar murakkablik darajalarini belgilash va ularni tayyorlash) - diagnostik (jarayonda o'zini oqlamagan metod yoki yondashuvlarni tahlil qilish orqali moslashuvchan variantlarini tayyorlash hamda bolalar hatti-harakatlaridagi salbiy holatlarning sabablarini bevosita faoliyatda kuzatish) metodlardan samarali foydalanish orqali interfaol o'quv muhitini yaratish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Sherzod Ibrohim O'g'li Ibrohimov, & Haytgul Omonboyevna Begaliyeva (2021). БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМДА - ТАБИАТШУНОСЛИК ФАНИНИ ЎҚИТИШНИНГ АҲАМИЯТИ. Academic research in educational sciences, 2 (Special Issue 1), 438-445.

Ражабов, Ф. Т., & Абдимуротов, О. У. (2020). ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯ КУРСЛАРИДА АМАЛИЙ МАШГУЛОТЛАРНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШДА ЯНГИ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШ УСЛУБИЎТИ. Academic research in educational sciences, (4), 663-671.

Nig'matov A.N. Ekologiya Asosiy atama va iboralarning izohli lug'ati. - T.: «Bioekosan» nashriyoti, 2001.

Ziyomuhamedov B. Ekologiya va ma'naviyat. T.: «Mehnat» nashriyoti, 1997.

To'xtayev A.S. Ekologiya Pedagogika institutlarining talabalari uchun o'quv qo'llanma. T.: «O'qituvchi» nashriyoti, 2001.

Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish: O'qituvchilar uchun fakultativ kurs yuzasidan qo'llanma. - T.: «O'qituvchi» nashriyoti, 1991.

M. Umarova Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish. - T.: 2008.

SH.Sodiqova, M.A.Rasulxo'jayeva Tabiat bilan tanishtirish metodikasi- T.: 2013 yil - Fan va texnologiya